

Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје
Институт за агроэкономика

МЕТОДИ ЗА ИЗБОР И КОМБИНИРАЊЕ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ

доц. д-р Ана Котевска

Скопје, 2012

Методи

1. Метод на заменување (супституција)
2. Метод на директно споредување
3. Метод на стандардна комбинација (типски метод)
4. Метод на билансирање
5. Метод на линеарно програмирање

Метод на стандардна комбинација

• Метод на стандардна комбинација

– утврдување на економски најефикасни стандардни (типски) комбинации на земјоделски производи што би се застапувале во производната структура на секоја големина на земјоделски стопанства во просечни природни и економски услови на подрачјето во коешто се тие лоцирани.

✓ Се изработуваат неколку стандардни комбинации на производство:

- за определени хомогени подрачја
- во определени природни и економски услови за производство
- со определена структура и обем на основните средства.

✓ Употреба и за унапредување на земјоделството преку поддршка на „пилот фарми“ со стандардна комбинација на гранки и производи .

Метод на директно споредување

• Метод на директно споредување

- Споредба на условите за производство и основните резултати од производството на една организација со условите и резултатите на другите слични земјоделски стопанства (според реон, големина и производство).

• Услов:

- Стопанствата да бидат од ист реон и систем на стопанство.

• Предност:

- Влијание на најдобрите стопанства во определувањето на производната комбинација на конкретното стопанство.

Пример: Метод на директно споредување

Показател	просек од најдобри 20%	просек	просек од налоши 20%	организација за споредба
Број на организации	42	240	45	1
I УСЛОВИ ЗА ПРОИЗВОДСТВО				
1 Просечна големина (ха)	1760	1600	1380	1720
2 Учество на ораници во земј. површ. (%)	72	63	60	69
3 Број на НС трактор/100ха	123	74	57	118
4 Број на ВКВ работник	650	862	1462	580
5 Употребено мин. губре кг/ха ораници	2100	1300	980	1960
6 Услови грла/100 ха з.п	95	68	43	102
7 Основни средства (1000 ден/ха)	56	40	30	49
8 Интензитетен број	116	76	41	98
II РЕЗУЛТАТИ ОД ПРОИЗВОДСТВОТО				
1 Жетвен принос на стрни жита (проектот = 100)	180	100	75	106
2 Принос на пченка(мц/ха)	92	59	35	67
3 Принос на шеќ. репа (мц/ха)	620	480	320	510
4 Дин.ст.произв./100 ден добиточна храна	170	140	120	130
5 Вкупен приход (1000 ден/ха) вкупна површ.	68	38	22	44
6 Добивка на 100 ден в.трошоци	41	25	13	20

Метод на замена

• Метод на замена

– Во рамките на постојната комбинација се заменува некоја од гранките (или производите) со нова гранка, па потоа се проучува и утврдува успехот кој се постигнува со новата комбинација.

- **Потполно заменување** - кога гранката или производот кој се заменува не фигурира понатаму во комбинацијата на производството.
- **Делумно заменување** - ако поместувањата одат кон тоа застапеноста на одделни гранки и производи само да се намалат во полза на други.

• **Предност:**

- едноставен и практичен, така што не бара детални пресметувања на расходите и приходите од одделни гранки и производи.
- погодна за изнајдување на смерниците на производството при реорганизацијата на постојното стопанство.

• **Слабост:**

- се зафаќаат зависните трошоци меѓу гранките на стопанството.

Метод на замена

• Парцијална анализа

- Метод за пресметка на очекуваната добивка/загуба при одредена (мала) интервенција во производството (донесување на одредена одлука)
 - Пример:
 - Нов систем за наводнување
 - Примена на различно губрење
 - Воведување на нова сорта
 - Сопствена наспроти најмена механизација
- Мерливост:
 - Се мери ефектот од интервенцијата
 - Претпоставка дека сè друго останува непроменето
 - Процена на профитабилноста
 - Најчесто се применува на ниво на бруто маржа (фиксните трошоци се исти)

Формат и пресметка на парцијалната калкулација

Постапка

1. Дефинирање на предложената промена
2. Наведете ги сите промени кои ќе се јават резултат на таа промена
3. Проценети ги вредностите на промената (сите дополнителни приходи и трошоци и сите намалувања во приходите и трошоците)
4. Најдете ја нето-вредноста на промената

А. Дополнителен приход	В. Дополнителни трошоци
Б. Намалени трошоци	Г. Намален приход
Нето промена: А + Б – В – Г	

Пример: Да се додадат 50 крави за тов на јуниња на основното стадо и да се конвертира 100 ха земјиште за производство на сточна храна

А. Дополнителен приход		В. Дополнителни трошоци	
5 излачени крави	2.500	Камати за кравите/јуниња	2.500
23 машини тегилња 500 Лб. x 85с =	9.775	Амортизација на биковите	100
18 женски тегилња 480 Лб. x 78с =	6.458	Данок	100
		Човечки труд	600
		Ветеринарни услуги и лекови	500
		Сточна храна и сено	2.000
		Транспорт	300
		Останати варијабилни трошоци	200
		Губриво (ливади и пасишта)	150
		Камати на варијаб. трошоци	320
Б. Намалени трошоци		Г. Намален приход	
Губриво	2.750	Производство на жито	
Семе	1.400	136.000 кг x 0.11 =	15.000
Заштитни средства	1.200		
Човечки труд	1.500		
Механизација	1.000		
Нето промена: А + Б – В – Г			
18733 + 7850 - 6770 - 15000 = 4813			

Билансен метод

Принципи и последователност:

1. Поставување или определување рационална структура на користење на површините.
2. Најрационално користење на добиточна храна за воспоставување на определени сточарски гранки.
3. Ускладување на растителното и сточарското производство, пред се за обезбедување на арско губре и за обезбедување на добиточна храна.
4. Производство на поставен или избран асортиман (избрана производна структура).
5. Проверување на поставениот асортиман во врска со сезоноста на работната сила и средствата на трудот.
6. Поставување на помошни или дополнителни гранки за искористување на работната сила и средствата на трудот.
7. Проверување на целата комбинација преку приходните и расходните компоненти.
8. Споредување на така избалансираната комбинација на производна структура на претпријатието со затечената комбинација по натурални и вредносни показатели и извлекување на соодветен заклучок за можната примена на избраната комбинација со овој метод.

Билансен метод

• Постапка:

1. Утврдување на расположивите површини земјоделско земјиште (погодно за користење како ораници, бавчи, лозја, овоштарници, ливади и пасишта, во зависност од почвените и климатските услови)
 - Површините под пасишта - индикатор за капацитет на овчарска фарма
2. Утврдување на односите помеѓу пазарните и крмните култури во начинот на користење на ораниците, имајќи ја предвид зависноста со сточарските активности
 - Утврдување на изворот на снабдување на кабата и концентрирана храна

Пример: Билансен метод

Ниви	1250 ха
Бавчи	50 ха
Овошни градини	100 ха
Лозја	200 ха
Ливади (природни)	100 ха
Вкупно обработлива површина	1700 ха
Пасишта	5000 ха
Вкупно земјоделска површина	6700 ха
3. Површини, приноси по одделни култури и очекувано производство на добиточна храна од вкупното производство.

Култура	Површина во ха	Принос во кг/ха		Вкупно производство		КГ ксе	Коефициент на храната
		Главен производ	Спореден производ	Главен производ	Спореден производ		
Пасишта	250	3000	3000	750000	750000	-	-
Ниву	250	2000	-	500000	-	-	-
Ливади	250	2500	3000	625000	750000	767000	1.21
Пасека во зрно	250	5000	5000	1250000	1250000	171300	1.37; 0.57
Добивка градина	500	20000	-	1000000	-	130000	0.13
Фруква пасека	500	40000	-	2000000	-	430000	0.21
Луцерна	250	12000	-	3000000	-	150000	0.50
Ливади	100	10000	-	1000000	-	430000	0.43

Пример: Билансен метод

Вид	Норматив	Пасишта	Кабаста храна	Концентрат	Конечен број
Вкупно расположливо		5.000 ха	7.892.500 кг к.е	2.479.000 кг к.е	
Овци	1 овца = 1 кг к.е Каб: 0,8 кг к.е /ден Конц: 0,2 кг к.е/ден -Нупенис: 0,15 кг к.е -од соп. паво: 0,05 кг к.е	5.000 · 2 = 10.000	10.000 · 0,8 · 120 = = 960.000	10.000 · 0,05 · 365 = = 183.000	10.000 овци
Говеда	1 уг = 4.000 кг к.е Каб: 3.000 кг к.е Конц: 1.000 кг к.е -нупенис: 600 кг к.е (60%) -од соп. паво: 400 кг к.е (40%)	нема	6.932.500/3.000*1,05 = = 2.200	2.200 · 400 = = 880.000	2200 условни грла
Свињи	1 кг прираст = 4 кг к.е -нупенис: 1 кг к.е (25%) -од соп. паво: 3 кг к.е (75%)	нема	нема	1.416.000/3=472.000 472.000/80= 5.900	5900 гоеници

Метод на линеарно програмирање

- Линеарното програмирање
 - Математичка техника за донесување на оптимални решенија.
 - Преку максимизирање или минимизирање на линеарната функција што се однесува на систем од линеарни равенки и неравенки.
 - Линеарната функција заедно со системот на линеарни ограничувања формираат **модел на линеарно програмирање**.

Модел на линеарно програмирање

- **Функцијата на целта** (2.1) претставува математички израз што ја мери ефективоста на одреденото решение на модтаа може да се максимизира или минимизираелот.
- **Ограничувањата** (2.2) претставуваат математички искази што ги специфицираат оние елементи на проблемот, како на пример ограниченоста во ресурси или побарувањата што треба да се задоволат.
- Со **условот за ненегативност** (2.3) се нагласува дека добиените решенија не можат да бидат негативни

15

Модел на линеарно програмирање

Функција на целта

$$\text{Max (Min)} \quad c_1x_1 + c_2x_2 + \dots + c_nx_n \quad (2.1)$$

Ограничувања

$$a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n \leq b_1 \quad (2.2)$$

$$a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n \leq b_2$$

$$a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mn}x_n \leq b_m$$

Услов на ненегативност

$$\text{при } x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \dots, x_n \geq 0 \quad (2.3)$$

16

Пример: Метод на линеарно програмирање

• **Пример:**

При исхрана на добитокот дневниот оброк треба да содржи најмалку

- 18 единици од хранливата материја А
- 16 единици од хранливата материја Б
- 24 единици од хранливата материја В.

Се користат два вида хранлива (X₁ и X₂). Да се состави најевтиниот дневен оброк кој ги задоволува потребите во хранливи материји ако 1 кг од

- хранливото X₁ чини 8 ден., а од
- хранливото X₂ 12 ден.

Хранливи материји	Храна	
	X ₁	X ₂
А	6	2
Б	2	4
В	2	12

17

• **Поставување**

$$\begin{aligned} \min f(x) &= 8x_1 + 12x_2 \\ 6x_1 + 2x_2 &\geq 18 \\ 2x_1 + 4x_2 &\geq 16 \\ 2x_1 + 12x_2 &\geq 24 \\ x_1, x_2 &\geq 0 \end{aligned}$$

• **Резултат**

- x₁ = 2 кг
- x₂ = 3 кг
- цена = 52 ден/кг

Литература

- Тодор Галев, Богдан Арсовски: **Организација на земјоделските стопанства и организација на сточарското производство**. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Скопје, 1990
 - Методи за избор и комбинирање на земјоделски производи(стр. 87-104)
- Скрипта по предметот Менаџмент во сточарското производство. (стр. 2-6): Методи за избор и комбинирање на гранки и производи

18

Прашања

1. Кои методи се користат за избор и комбинирање на земјоделски производи?
2. Кога и како се применува методот на заменување (супституција) за избор и комбинирање на земјоделски производи?
3. Кога и како се применува методот на директно споредување за избор и комбинирање на земјоделски производи?
4. Кога и како се применува методот на стандардна комбинација (типски метод) за избор и комбинирање на земјоделски производи?
5. Кога и како се применува методот на билансирање за избор и комбинирање на земјоделски производи?
6. Кога и како се применува методот на линеарно програмирање за избор и комбинирање на земјоделски производи?